

JOSEF ŽENKA
(ED.)

ALOIS RICHARD NYKL
PADESÁT LET CEST
JAZYKOZPYTCE
A FILOSOFA

KAROLINUM   NÁRODNÍ MUZEUM

Alois Richard Nykl

Padesát let cest jazykozpytce a filosofa

Josef Ženka (ed.)

Recenzovali:

prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.

prof. PhDr. Josef Opatrný, CSc.

PhDr. Martin Šámál

Vědecký redaktor: PhDr. Martin Šámál

Vydaly

Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1

www.karolinum.cz

a Národní muzeum

Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

www.nm.cz

Praha 2016

Překlad Summary Petra Key

Redakce Vendula Kadlečková

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Kniha vychází s podporou GAČR č. GP13-29508P.

© Univerzita Karlova, 2016

© Národní muzeum, 2016

Text © Alois Richard Nykl, 2016

Editor © Josef Ženka, 2016

Introductory essay © Josef Ženka, 2016

Photography © Národní muzeum, Josef Ženka, 2016

ISBN 978-80-246-3354-1 (Karolinum)

ISBN 978-80-246-3432-6 (pdf)

ISBN 978-80-7036-519-9 (Národní muzeum)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Z Kachních Louží za velkou louží: Alois Richard Nykl (1885–1958) (Josef Ženka)	7
Můj příběh s A. R. Nyklem	8
Lingvista a filosof – 73 let cest českého krajana A. R. Nykla	16
A. R. Nykl – polyglot	36
Autobiografie A. R. Nykla	47
Česká autobiografie Padesát let cest jazykozpytce a filosofa	53
Anglická autobiografie Z věčnosti na věčnost (<i>From Eternity to Eternity</i>)	64
Struktura Padesáti let cest	70
Ediční poznámka	76
<hr/>	
Alois Richard Nykl: Padesát let cest jazykozpytce a filosofa	83
Proslov	84
I. Cesty ve vlasti (1885–1903)	86
II. Švýcarsko a Německo (1903–1904)	165
III. Spojené státy severoamerické (1905–1907)	185
IV. Mexiko (1907–1909)	283
V. Přes Evropu do Egypta (červen–září 1909)	356
VI. Egypt (1909–1911)	377
VII. Z Egypta na Daleký východ	423
VIII. Japonsko (1911–1916)	458
Epilog	528
<hr/>	
Dodatky	535
Cesta do Mexika: Z Missouri přes Arkansas	536
Cesta do Mexika: Texasem	551
Češi v Japonsku I.	575
Češi v Japonsku II.	580
<hr/>	
Seznam zkratk	587
Bibliografie rané literární, novinářské a odborné tvorby A. R. Nykla (1905–1918)	588
Kompletní vědecká bibliografie (1919–1958)	592
Seznam pramenů a literatury	599
Seznam vyobrazení	606
Summary	611
Rejstřík	614

Věnováno
Aloisi Richardu Nyklovi,
Bohumíru Liřkovi
a
Jaroslavu Nyklovi

**Z KACHNÍCH LOUŽÍ
ZA VELKOU LOUŽÍ:
ALOIS RICHARD NYKL
(1885-1958)
JOSEF ŽENKA**

MŮJ PŘÍBĚH S A. R. NYKLEM

S českým Američanem Aloisem Richardem Nyklem (1885, Kachní Louže – 1958, Evanston, USA) jsem se poprvé setkal během svých studií při četbě učebnice Úvod do studia dějin islámských zemí, v níž se o něm píše, že „zaujímá zvláštní místo v dějinách české arabistiky“ a „proslul prvním vědeckým překladem Koránu“.¹ Krátce nám byl ještě jako studentům tento překlad představen s poznámkou, že je psán zastaralým jazykem a jen se stručnými vysvětlivkami. Teprve později, po několika letech, se mi dostala tato kniha do ruky a ke svému překvapení jsem zjistil, že duch Koránu interpretuje věrněji a jeho autor svými znalostmi arabštiny a češtiny značně překonává Ivana Hrbka a jeho verzi.²

Při studentské práci v knihovně Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy se mi do ruky dostaly i tři Nyklovy monografie týkající se arabsko-andaluské literatury.³ Všechny tři jsem měl později možnost vidět v rukopisné i strojopisné podobě a genezi jejich vzniku podrobně zmapovat do připravované knihy o vědeckém díle A. R. Nykla.

Jednoho dne v roce 2008 se mi při osobním rozhovoru profesor Eduard Gombár zmínil, že v Náprstkově muzeu je uložena Nyklova osobní pozůstatost. Když psal heslo o A. R. Nyklovi do slovníku českých orientalistů,⁴ zjistil, že je uložena „kdesi na nějakém zámečku mimo Prahu, kam se běžně nejezdí, a že tam mohou být nějaké andalusko-arabské rukopisy, co by mne mohly zajímat“⁵. Neváhal jsem a spojil jsem se s Milenou Seckou, tehdejší ředitelkou knihovny Náprstkova muzea, která mi v prosinci 2008 sdělila, že fond

---

1 Gombár, Eduard. *Úvod do studia dějin islámských zemí*. Praha, 1994, 57–58.

2 *Korán*. Přeložil A. R. Nykl. Praha, 1934. 2. vydání. Praha, 1938. *Korán*. Přeložil I. Hrbek. Praha, 1991.

3 *A Compendium of Aljamiado Literature Containing: Rrekontamiento del Rrey Ališandere (an Aljamiado Version of the Alexander Legend, with an Introduction, Study of the Aragonesse Traits, Notes, and Glossary), The History and Classification of the Aljamiado Literature*. New York – Paris, 1929; *Kitāb al-Zahrah (The Book of the Flower): The First Half, composed by Abū Bakr Muḥammad ibn Abī Sulaimān Dāwūd al-Iṣfahānī (d. A.H: 297/A.D. 909). Edited from the unique manuscript at the Egyptian Library at Cairo*. In collaboration with Ibrāhīm Ṭūqān (Studies in Ancient Oriental Civilization, no. 6). Chicago, 1932; *Hispano-Arabic Poetry and Its Relations with Old Provençal Troubadours*. Baltimore, 1946.

4 Gombár, Eduard. Alois Richard Nykl. In *KDO BYL KDO. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Praha, 1999. Internetová edice.

5 Osobní rozhovor autora s Eduardem Gombárem 25. listopadu 2008.

je uložený v mimopražském depozitáři, kam se běžně nejezdí a je v podstatě nedostupný.⁶

Nyklova osobnost a jeho pozůstalost tak zůstávaly i nadále tajemnými. Vzhledem k jiným projektům jsem se k pátrání po osudech a podrobnostech ze života českého krajana dostal znovu až v roce 2010. Tehdy jsem se vydal do Archivu Akademie věd a viděl několik dokumentů, dopisů a fotografií – prvních, které jsem měl možnost spatřit – v jeho osobní složce a fondu profesora perské filologie Jana Rypky.⁷ V jednom z Nyklových dopisů indologu Vincenci Lesnému jsem narazil na zmínku, že se po druhé světové válce setkal na půdě Harvardovy univerzity s týmem Stuna–Hrdlička. „Stuna“ nebyl nikdo jiný než významná sinoložka Věnceslava Hrdličková (roz. Stunová). S paní docentkou se mi podařilo spojit a dostal jsem od ní velmi milou odpověď, v létě roku 2010 ji navštívil a s jako jedinou žijící pamětnicí profesora Nykla u nás s ní hovořil. I po více než šedesáti letech byla její vzpomínka na českého Američana stále živá:

„S panem profesorem Nyklem jsme se skutečně setkali poprvé v [roce] 1947 na Harvardu. Vyhledal nás, když se dozvěděl, že jsou tam nějací Čechoslováci, a během dvou let našeho pobytu v Cambridgi nás v našem studentském pokojíku v Maple Street nedaleko univerzitního kampusu navštívil několikrát. Jeho návštěvy nám byly vždy milé. Byl to velice zajímavý, poněkud neobyčejný člověk, jazykově zřejmě velmi nadaný. Měl zájem o japonštinu, kterou jsme na Harvardu kromě čínštiny také studovali, a myslím, že ho také těšilo stýkat se s námi jako s krajany. Na Harvardu zřejmě neučil, vypadal spíše skromně a měl vyhraněné, nekonvenční názory. Americký způsob života mu příliš k srdci nepřiřostl... Byl nepřilíš vysoké postavy, štíhlý a skromně oblečený. Vždy si pochutnával na českém jídle, které jsem v našich skromných podmínkách na vařiči byla schopna připravit. Vzpomínám, že s manželem, který se živě zajímal o historii, ale i současné dění, živě diskutovali. Pan Nykl mluvil velmi dobře česky, až nás to udivovalo. Vyprávěl nám hodně o Japonsku, kde jsme tehdy ještě nikdy nebyli, a proto nás rozhovory s ním zajímaly. Myslím, že žil sám, byl tak trochu podivín, v dobrém slova smyslu. Daroval nám svou knížku o Japonsku, kterou mám někde v knihovně.“⁸

Paní docentka mě nasměrovala na neterř profesora Nykla, Milenu Nyklovou-Veselou, s níž jsem se velice brzy setkal a měl možnost nahlédnout do několika málo fotografií i jednoho dopisu, které její otec a bratr A. R. Nykla

6 E-mailová komunikace s Milenou Seckou ze dne 4. prosince 2008.

7 Archiv Akademie věd, Orientální ústav, kt 7, 19/041, Osobní spis A. R. Nykla. Obsahuje dopisy Františku Lexovi a Vincenci Lesnému; Archiv Akademie věd, Jan Rypka, kt. 9, korespondence A. R. Nykl.

8 Dopis Věnceslavy Hrdličkové Josefu Ženkovi, 2. září 2010. Bohužel paní docentka se vydání této knihy nedočkala, zemřela v lednu 2016.

Jaroslav uchovával.⁹ Profesor Nykl se nemýlil, když v jednom ze svých posledních dopisů do Čech z roku 1958 označil právě svou neteř Milenu za člověka, který může v jeho osudech najít zájem a látku k inspiraci.¹⁰

V roce 2011 se mi podařilo poprvé dostat do Spojených států amerických, projít si několik míst, kde Nykl žil, působil, a prostudovat několik archivů. Navštívil jsem také místo posledního odpočinku A. R. Nykla, neoznačený hrob na hřbitově Všech svatých v Des Plaines. Místo, kam vždy během mých návštěv do Illinois vedou mé kroky v tiché vzpomínce na zapomenutého velkého českého krajana.¹¹ Téhož roku jsem napsal i drobný článek o raných letech Nyklova života. První, v němž v citacích promlouval i sám profesor Nykl.¹² V témže roce došlo však i k prvnímu zlomovému momentu v bádání o A. R. Nyklovi souvisejícímu s personálními změnami v Náprstkově muzeu. Nejprve jsem se seznámil s archivářem, prvním v dějinách muzea, Martinem Šámalem, jenž mně oznámil, že Nyklova pozůstalost byla převezena z nedostupného depozitáře v Kostomlatech nad Labem do Liběchova, kam je již pravidelný přístup.¹³

Zde jsem měl možnost během jednoho léta poprvé spatřit desítky krabic a kufrů pozůstalosti, jejíž rozsah mne ohromil. Pamatuji si, jak jsem v rychlosti procházel všechny krabice v němém úžasu nad bohatým materiálem, který se v nich skrýval. Desítky rukopisů, tisíce dopisů, stovky deníků, tisíce fotografií a dalších věcí tam desítky let čekaly, než se do nich někdo znovu začte. Tehdy jsem si ještě nedovedl představit, co by bylo nutno učinit, aby se toto dědictví jednoho lidského osudu vynořilo na povrch ze zapomnění. Teprve časem se ve mně ustálila myšlenka, že hned, jak to bude možné, s tím zkusím něco udělat a nějakým způsobem Nyklův život a dílo zpracuji a představím veřejnosti.

Roku 2012, krátce před obhajobou mé disertační práce, se zhroutily servery Grantové agentury České republiky a dubnová grantová soutěž byla zrušena. Opětovné soutěžní kolo probíhalo v průběhu května a června téhož roku a vzhledem k času, který každý po odevzdání disertace najednou má, jsem se rozhodl, že zkusím své štěstí. Jednoho květnového odpoledne jsem v ředitelně Náprstkova muzea představil svou vizi Evě Dittertové, která ji podpořila a umožnila mi podat v rámci Národního muzea postdoktorský projekt „Alois Richard Nykl: český orientalista, cestovatel a kraján“. Napsal

9 Chtěl bych zde poděkovat Mileně Nykové-Veselé za vstřícnost a pomoc, s níž se vždy stavěla k mému úsilí při zpracování životní pouti jejího strýce. Později mi umožnila nahlédnout do dalšího materiálu, který její otec uchovával, za což jsem jí velmi vděčný.

10 ANpM, Nykl, KO, Jaroslav Nykl, A. R. Nykl Jaroslavu Nyklovi, 23. července 1958.

11 Ačkoliv je hrob neoznačený, hřbitovní správa zná jeho přesnou lokaci.

12 Ženka, Josef. Abd ur-Rahmán El Bohémi: Alois Richard Nykl, léta cestovatelská I (1885–1911). *Nový Orient* 66/3 (2011), 44–47.

13 Korespondence autora s Martinem Šámalem, 9., 10. a 13. června 2011.

1. A. R. Nykl během studií
na University of Chicago, 1918

jsem projektovou žádost a vzhledem k více než půlroční hodnotící lhůtě na ni pomalu zapomínal.

V lednu 2013 přišla zpráva, že grantová agentura projekt přijala k financování. Od února 2013 mé dobrodružství s A. R. Nyklem vstoupilo do nové etapy objevování, jak jsem postupně začal fond procházet, třídit a pročítat. Za pomoci archiváře Martina Šámala našel fond důstojné úložiště v depozitáři v Horních Počernicích, kde začalo jeho velmi pracné a pomalé zpracovávání zapříčiněné obrovským jazykovým rozmachem A. R. Nykla, neskutečně nadaného polyglota a lingvisty. Každý den člověk musel při práci používat celou řadu jazyků od arabštiny přes španělštinu, angličtinu, francouzštinu, němčinu, italštinu, portugalsštinu či ruštinu a další. Jen Lukáš Gavenda, který mi byl na této cestě po téměř dva roky jednou týdně společníkem, ví, jak náročné a zároveň vzrušující to bylo.

Každý den se více a více vynořovala geniální osobnost českého světoběžníka a polyglota. Stál jsem před člověkem, jehož duševní a vědomostní rozmach byl famózní. Člověk, který procestoval a prožil téměř bez nadsázky celý svět.

Vědec, jenž dokázal ve svém oboru věci naprosto nevidané. Dnes, po téměř třech letech studia jeho osobní pozůstalosti, mohu směle říci, že A. R. Nykl patří mezi nejinspirativnější a nejchytřejší osobnosti, s nimiž jsem se během svého života setkal. Jeho životní zkušenosti, cesty, geniální polyglotství či vědecké dílo jsou toho důkazem. Jeho filosofie, myšlenky a život by neměly být zapomenuty, ale studovány, analyzovány a v mnohém připomínány. Myšlení formované životem v různých koutech Země, rozsáhlým studiem i „jazykovou vnitřní vibrací“. Pohled člověka, který v každé zemi, již navštívil nebo v ní žil, lidem rozuměl a dohadoval se s nimi jejich řečí.

Během řešení projektu se dostal na povrch světový charakter českého Američana. Zjistil jsem, že Nykl je sice v Čechách zapomenut, ale v zahraničních odborných kruzích stačí říci jeho jméno a kolegové a přátelé vědí, o koho se jedná. Jeho knihy jsou dodnes hojně citovány, jedna z nich dokonce nedávno vyšla v částečném francouzském překladu. O kvalitě jeho nevydaných spisů svědčí například i to, že jeden z rukopisů uložený dodnes na univerzitě v Madisonu posloužil při přípravě slovníku andaluské arabštiny.¹⁴ Jeho překlady arabské poezie do angličtiny jsou dnes součástí trvalé expozice o islámském umění v pařížském Louvru.

Řada nevydaných rukopisů obsahuje obrovské množství odborného i vzpomínkového materiálu. Předkládaná kniha Padesát let cest jazykozpytce a filosofa, též autorem nazvaná *Sīrat al-šajch 'Abd al-Raḥmān al-Būhāmī*, představuje jeden z velkých neuskutečněných literárních i životních snů A. R. Nykla. Už při přípravě grantového projektu jsem usoudil, že jde látkou o titul, který by neměl zůstat v archivech ležet zapomenut. Později při třídění materiálu vyplynulo, jak důležitou roli rukopis hrál v Nyklově pozdějším životě. Rukopis/strojopis, který se od roku 1938 nachází v Náprstkově muzeu, kam ho Nykl nejprve spolu s celým svým literárním majetkem uschoval, aby ho později této instituci jako svému literárnímu dědici odkázal.¹⁵ Instituci, kde měla vzniknout pracovna A. R. Nykla a z uspořené finanční prostředků měl být placen jeden český student – lingvista.¹⁶ Neuskutečněný sen, který se nyní začíná pomalu plnit, i když v trochu jiné podobě.

V předkládané edici autobiografie se nachází text paměti tak, jak ho Nykl připravil ke čtení v nakladatelství Sfinx-Janda na jaře roku 1938. Doplnuje ho úvodní studie z mého pera, jejímž jádrem je uvedení do Nyklova života, polyglotismu a filosofie. Doplnil jsem ho podrobnějším zpracováním příběhu o vzniku a „nevydání“ autobiografie. Ve studii jsem se snažil podchytit myšlenkový a intelektuální svět A. R. Nykla, tak jak ho žil v době psaní této knihy, ale zároveň i v době životních událostí popisovaných v knize. Odpověď

14 Corriente, Federico. *A dictionary of Andalusī Arabic*. Leiden, New York – Koln, 1997.

15 Ženka, Josef. Alois Richard Nykl and the Náprstek Museum. *Annals of the Náprstek Museum* 35/2 (2014), 57–80.

16 ANpM, Nykl, 37.20, Poslední vůle ze dne 31. května 1958.

na otázku, co Nykla vedlo k životní pouti a cestám z jednoho konce světa na druhý v době, kdy to nebylo ještě ani trochu běžné, se snažím přinejmenším částečně nastínit. Cílem knihy je, aby byl Nykl poprvé české veřejnosti představen v komplexnějším obrazu, bez různých polopravd a zavádějících tvrzení. V uplynulých letech jsem za tímto účelem prošel celou řadu archivů a fondů v České republice, Španělsku, Francii, Nizozemsku, Velké Británii, Německu, Finsku a Spojených státech amerických.¹⁷ Sám Nykl cítil, že bude velmi obtížné jeho vlastní život interpretovat, a jeho poznámky i deníky jsou plně těchto obav:

„Po mé smrti budou lidé říkat mnoho lží, legend atd. Jedinou pravdou je, že ARN (Alois Richard Nykl, poznámka editora) byl dobrý, čestný a laskavý muž královské duše ochotný pomáhat a spolupracovat. Jeho život se však udál v době největšího rozvoje a největšího úpadku lidstva.“¹⁸

V úvodní studii jsem se pokusil o první vědeckou biografii A. R. Nykla napsanou na základě archivních a jiných pramenů a literatury. Rozhodl jsem se ji napsat bez použití dříve publikovaných životopisů, medailonků nebo nekrologů.¹⁹ Vedla mě k tomu skutečnost, že jsem A. R. Nykla poznal jinak, než ho prezentují vydané statě jeho přátel a kolegů nebo i jeho vlastní publikované životopisné skici. Z materiálu, jež jsem za poslední dva a půl roku prostudoval, se totiž vynořila celá řada zpřesnění a nových skutečností. Napsat životopis ze všech těchto podkladů s mým vlastním zhodnocením se mi jevilo jako nejlepší možné řešení. Nyklova osobnost si totiž zaslouží být pochopena tak, jak skutečně žila, ne pouze prostřednictvím zprostředkovaných vyjádření, nebo i jeho vlastních upravujících zkreslení. Pokusil jsem se interpretovat Nykla tak, jak on sám koncem třicátých let přemýšlel nad svými životními osudy a jak je vtiskl do svých pamětí:

„Celý můj život, má veškerá námaha směřovala k získání nejvyššího vědění, nejvyššího porozumění účelu cesty mé duše na povrchu zemském.

¹⁷ Blíže viz seznam pramenů a literatury.

¹⁸ Archiv Mileny Nyklové-Veselé, Zápisník A. R. Nykla z roku 1951 (původně patřil mezi zápisníky, jež jsou všechny uloženy v Náprstkově muzeu).

¹⁹ Zájemci o komparaci mého životopisu s již publikovaným materiálem mohou nahlédnout do následujících titulů, řazených chronologicky od nejnovějších po nejstarší. Ženka, Josef. Abd ur-Rahmán El Bohémi: Alois Richard Nykl, léta cestovatelská I. (1885–1911). *Nový Orient* 66/3 (2011), 44–47 (studie psaná před zpřístupněním Nyklovy osobní pozůstalosti); Marín, Manuela. Dos calas en la visión sobre al-Ándalus del orientalismo Europeo: A propósito de I. Goldziher y A. R. Nykl. In *Al-Andalus/España. Historiografías en Contraste, siglos XVII–XXI*. Estudios reunidos y presentados por Manuela Marín. Madrid, 2009, 203–212; Gombár, Eduard. Alois Richard Nykl. In *KDO BYL KDO. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Praha, 1999. Internetová edice; Honsa, Vladimír. Alois Richard Nykl (1885–1958), Arabist and Hispanist: A Biography and Bibliography. *Orbis - Bulletin International de Documentation Linguistique* 16/1 (1967), 296–305; Webber, Edwin J. Alois Richard Nykl (1885–1958). *Hispanic Review* 28/1 (1960), 96–98; Lifka, Bohumír. Dr. Alois Richard Nykl. *Krajan* V/3 (1936), 1; Padesáté narozeniny A. R. Nykla. *Národní listy*, 13. prosince 1935; Šejch Abd-ur Rahmán El-Bohémi: K padesátce velkého českého linguisty, cestovatele a archeologa Dr. A. R. Nykla. *Amerikán Národní kalendář* LIX (1936), 222–223.

Pokusím se říci svůj příběh tak pravdivě, jak to bude možné. Především proto, abych lépe této cestě porozuměl, abych přinesl její vědecký popis a analýzu pro ty, kteří se octnou ve stejné situaci. Byl bych velmi nerad, kdybych byl jednoho dne mylně pochopen těmi, kteří životopis napíší na základě legend. Proč byl celý život zasvěcen boření mýtů, nabývání důkladných vědomostí. Jakékoliv nepravdivé tvrzení o mně by bylo trvalým šrámem na mé duši v tomto i posmrtném životě.²⁰

Do jaké míry se mi podařilo uchopit Nyklův životní osud, nechám na posouzení čtenářům. Pokud se autobiografie stane impulzem k dalšímu kritickému bádání, které třeba mnohé mé závěry poupraví, tak její vydání splní svůj současný i dávný záměr. Pohled si budou moci čtenáři a odborníci rozšířit i v druhém připravovaném díle životních osudů, memoárových Poznámkách k revoluční akci v Chicagu. Předkládaná autobiografie a studie snad poskytne dost prostoru pro přemýšlení nad tím, jaký asi musí být život člověka, jenž je schopný po světě hovořit v podstatě se všemi lidmi, které potkával, a svým způsobem opravdu dobyl svět jazyky, jak si v mládí předsevzal. Pro plastičtější obraz jsem do úvodního textu vložil celou řadu přímých citací z archivních materiálů, které doplňují můj autorský text o autentické Nyklovy myšlenky, často psané velmi krásnou češtinou, jakkoli může v některých případech působit archaicky.

Alois Richard Nykl je dosud osobou téměř neznámou a nestudovanou. Z toho důvodu představovaly archivní prameny hlavní zdroje při psaní úvodní studie i vysvětlivek k textu. Vzhledem k tomu, že Nyklův fond není archivně uspořádán, je většina bibliografických odkazů vázána na soupis, který jsem k němu za poslední dva a půl roku vytvořil. Bibliografické odkazy vždy uvádějí názvy dokumentu v podobě, v níž je v tomto provizorním inventárním seznamu uveden. Některé dokumenty mají dočasná čísla, jiné zatím nikoliv. Na základě těchto názvů však jdou dohledat. Důkladné zpracování Nyklova fondu by si vyžadovalo ještě několik let a další finanční prostředky, soupis však konečně umožňuje i jeho využití dalšími badateli.

Tato kniha by nemohla vzniknout bez pomoci a ochoty velkého množství lidí. Odborná pomoc či rada, ochota podělit se o materiál nebo posoudit můj text byla u všech těchto lidí velká a velmi si toho vážím. Na prvním místě je nutné uvést ředitelku Náprstkova muzea Evu Dittertovou, která můj projektový záměr podpořila a během tří let řešení projektu mi vždy poskytovala svou plnou podporu. S archivářem Náprstkova muzea Martinem Šámalem jsme nad Nyklem vedli nekonečné diskuse a velké poděkování mu patří za jeho neocenitelné rady ohledně archivní praxe, zpracování Nyklova fondu a nezištného hledání doplňujících materiálů. Zvláštní poděkování patří Mileně Nykové-Veselé, neteři A. R. Nykla, jíž bych chtěl poděkovat za vyhledání

archivních materiálů z pozůstalosti jejího otce a entusiasmus, s nímž přijímala a podporovala mou práci o svém strýci. Za odborné kritické komentáře či připomínky nebo pomoc s přehlednutím překladů patří můj dík oběma recenzentům publikace Eduardu Gombárovi a Josefu Opatrnému a dále Petru Holému, Janu Šejbloví, Kolomanu Muraközymu, Jánú Bakytovi, Ctiradu Ženkovi, Ludmile Ženkové, Zuzaně Křihové, Ginevře Palmeri, Adéle Jünové-Mackové, Vladimíru Jakubu Mrvíkovi, Pavlu Onderkovi, Vendule Kadlečkové, Kamile Veselé a Josefu Táborskému. Velký dík patří všem pracovníkům archivů a knihoven v České republice, Spojených státech amerických, Francii, Španělsku, Německu, Finsku a Itálii za jejich pomoc se získáním archivních dokumentů a dalších materiálů.

Své manželce Viktorii Ženkové bych chtěl poděkovat, že vždy trpělivě snášela mé nekonečné pracovní týdny nad přípravou knihy a sdílela se mnou bezprostřední dojmy z nově „vyhrabaných“ zajímavostí z netříděných krabic Nyklova fondu. Obrovský dík patří Petrovi Valo, řediteli Nakladatelství Karolinum za to, že se ujal Nykla a s trpělivostí toleroval autorovo odkládání odezdání upraveného textu. Pokud jsem na někoho zapomenul, dovolím si jako omluvu tento svůj úvod zakončit krátkou citací z Nyklovy osobní filosofie:

„Nejlepším náboženstvím je konat dobro, nebýt úmyslně zlý a vždy se nechat vést nejvyšším rozumem poháněným dobrotivým smýšlením.“²¹

---

21 ANpM, Nykl, 13.2, Horal, Loyza. *From Eternity to Eternity*. Anglicky, překlad Josefa Ženky.

LINGVISTA A FILOSOF – 73 LET CEST ČESKÉHO KRAJANA A. R. NYKLA

Na podzim roku 1934 vydal nakladatel Leopold Mazáč, mimo jakékoliv zavedené edice, první úplný překlad Koránu pořízený přímo z arabštiny. Jeho autorem byl do té doby v Československu relativně neznámý český Američan Alois Richard Nykl, který se jím poprvé knižně představil české veřejnosti. Dosud jí byl znám pouze z nečetných článků v deníku *Národní listy* nebo časopisu *Český lid a Světozor*. Překlad měl obrovský úspěch, byl záhy vyprodán a na jaře roku 1938 se dočkal druhého vydání, za nímž v roce 1939 následovala historicko-cestopisná kniha *Věčné Japonsko*.²² V českém prostředí se jednalo o významné ediční nebo vědecké výsledky, pro samotného Aloise Richarda Nykla šlo však jen o další knihy v řadě po jeho drtivém úspěchu na mezinárodním poli.

Tři vydané klíčové knihy arabské a arabsko-andaluské literatury ve třech letech (1931, 1932, 1933). To byla a dodnes je zcela výjimečná vizitka učence-orientalisty. První z nich byl překlad Holubiččina náhrdelníku, nejslavnějšího díla proslulého andaluského učenca a literáta Ibn Ḥazma, do anglického jazyka.²³ Na něj Nykl ani ne o rok později navázal, když v Libanonu vytiskl a ve Spojených státech amerických vydal kritickou edici Ibn Dāwūdovy *Knihy květu* (*Kitāb al-zahra*), z níž Ibn Ḥazm a jiní andaluští básníci často čerpali.²⁴ Jako poslední vydal roku 1933 edici a částečný překlad velmi obtížného textu básnické sbírky andaluského básníka a trubadúra Ibn Quzmāna.²⁵ Nykl těmito třemi zásadními knihami položil základy pro další bádání v oblasti andaluské arabské literatury a sobě zajistil odbornou nesmrtelnost a proslulost ve světové orientalistice a lingvistice.²⁶

---

22 Nykl, A. R. *Věčné Japonsko*. Praha, 1939.

23 *A Book Containing the Risāla Known as The Dove's Neck-Ring about Love and Lovers Composed by Abū Muḥammad 'Alī Ibn Ḥazm al-Andalusī, translated from the unique manuscript in the University of Leiden edited by D. K. Pétrof in 1914*. Paris, 1931.

24 *Kitāb al-Zahrah (The Book of the Flower): The First Half, composed by Abū Bakr Muḥammad ibn Abī Sulaimān Dāwūd al-Isfahānī (d. A.H: 297/A.D. 909). Edited from the unique manuscript at the Egyptian Library at Cairo*. In collaboration with Ibrāhīm Ṭūqān (Studies in Ancient Oriental Civilization, no. 6). Chicago, 1932.

25 *El cancionero del šeiḥ, nobilísimo visir, maravilla del tiempo, Abū Bakr Ibn 'Abd al-Malik Aben Guzmán [Ibn Quzmān]*. Madrid, 1933.

26 Například Nyklův překlad Ibn Ḥazma se stal východiskem pro překlady do všech ostatních jazyků, vyjma prvního ruského.

2. A. R. Nykl
s jazykovou tabulí
„Velký knižní
výprodej“, 1955

Pokud k nim připočítáme zbylé vědecké práce,²⁷ fascinující životní pouť nebo polyglotství, vynoří se nám Alois Richard Nykl jako skutečně výjimečná postava dějin světové orientalistiky. O to více je zarážející, že u nás je buď zcela marginalizován, nebo ignorován, přestože jeho překlad Koránu je dodnes mnohými z nás pokládán za nejzdařilejší převod této knihy do českého jazyka. Ve světě je však jeho vědecký odkaz stále citován a Nyklova osobnost je dodnes známa v USA, ve Španělsku²⁸ či Nizozemsku.²⁹ Jeho život a postava

27 Viz kompletní bibliografie A. R. Nykla.

28 Marín, Manuela. Dos calas en la visión sobre al-Ándalus del orientalismo Europeo: A propósito de I. Goldziher y A. R. Nykl. In *Al-Andalus/España. Historiografías en Contraste, siglos XVII-XXI*. Estudios reunidos y presentados por Manuela Marín. Madrid, 2009, 203–212.

29 Schippers, Arié. Préface. In Alois Richard Nykl. *La poésie hispano-arabe et les premiers troubadours d'Aquitaine*. Traduit de l'anglais par Maica Sanconie. Moustier Ventador, 2005, 9–22.

je však pro mnohé zahalena mlhou učence, který se odněkud tajemně vynořil, tu i onde zanechal stopu svým dílem, aby zase beze stopy zmizel.

Cílem této studie je pokusit se ve stručnosti představit životní osudy A. R. Nykla tak, aby čtenář překládané kritické edice autobiografie dostal prostor a možnost přinejmenším částečně pochopit život a dílo autora. Je rovněž třeba představit Nykla v souvislostech, přinejmenším základních, jeho filosofického myšlení. Jen tak lze jeho osud a vydané i nevydané dílo interpretovat. Bez pochopení životních záměrů a filosofie, které se nacházejí, vyjma Univerzální etiky, na stránkách rukopisných materiálů a poznámek v Nyklově osobní pozůstalosti, se Nyklův život jeví jako fantastické dobrodružství, nepochopitelné pro běžného člověka i erudovaného odborníka v oborech, jimž se věnoval.

Nyklova touha po poznání a studiu jazyků byla hnána přáním svět pochopit a získat maximální možné poznání. Poté tyto poznatky přenést do ucelené životní filosofie. Nykl ji skutečně sepsal na přelomu druhého a třetího desetiletí dvacátého století a roku 1928 časopisecky vydal pod názvem Světová etika.³⁰ Na sklonku svého života, v roce 1956, ji nechal vytisknout jako knihu pod názvem Univerzální etika s krátkým komentářem. Hlavními Nyklovými tezemi byl vzájemný vztah dobra a zla a jak docílit toho, aby lidé získali absolutní svobodu, dostali se do vyšší sféry myšlení a přestali se navzájem vraždit a úmyslně si škodit.³¹

Již v roce 2011 jsem ve svém prvním článku o Nyklovi představil jednu z jeho raných myšlenek, která ho v životě popoháněla. Napsal ji roku 1910 svému příteli Enrique St. Vrázovi, kde uvedl, že se snažil „procestovat země, přechít plody ducha nejrůznějších národů a řečí a vytáhnouti z onoho moře zlatou nit moudrosti: Spojiti extrémy Tolstého s Nietzsche, vyléčiti Schopenhauera z jeho chmur, rozbítí jas ve všech, již bojí a rmoutí se, a krásnem pohnouti kamenná, počtářská srdce těch, kdož v zaslepenosti své míní pobyt svůj na zemi věčným a vědu běřou za podklad svého pošetilého materialismu“.³²

30 Nykl, Alois Richard. *Universal Ethics: Based on a new revision of the problem of Good and Evil. World Unity 3* (1928); *Světová etika* vyšla i ve dvou překladech. Nykl, Alois Richard. *La Nueva Etica Universal. La Pluma 2/9* (1928), 45–50; Nykl, Alois Richard. *Cosmoglotta*. Wien, 1929.

31 Nykl, Alois Richard. *Universal Ethics based on a new revision of the problem of Good and Evil*. Madison, 1956, 10.

32 ANpM, Vráz, 63/1–139. Dopis A. R. Nykla Enrique Stanko Vrázovi z 16. prosince 1910; táž myšlenka v črtě Umírající napsaná ve stejné době: „Počínal doufat, že nalezl klíč k rozluštění záhady účelu života. Dopracovati se nejvyššího možného pochopení všeho, co život skýtá, a z toho vytknouti si stezku, že vede k pokud možno nejúplnějšimu ukojení vlastních tužeb. Či není celá existence člověka neustálým odstraňováním překážek, aby žítí mohl co možno pohodlně a nerušeně?“ Nykl, A. R. – Umírající, *Duch času* 39/819 (Dopsáno 1. listopadu 1909). ANpM, Nykl, 12.1.

Přesně v tomto duchu Nykl vysvětluje jak progresivně, tak retrospektivně důvody svých cest a života. Snažil se naučit jazyky, poznat literatury, pochopit myšlenky jednotlivých světových národů a na jejich základě vypracovat svou novou filosofii. Zdůrazňoval nutnost usilovné práce a poznání, zároveň se však utvrzoval v představě, že lidé jsou příliš nevzdělaní a nebystrí, aby byli schopni cokoliv rozumného pochopit. Nyklovým přáním bylo naplnit svou duši nejvznešenějšími myšlenkami shromážděnými na cestách po světě mezi lidmi různých národů a národností v duchu absolutní pravdy. Zároveň člověk ve svém úsilí má být vytrvalý a nevzdávat se, pokud mu lidé kladou do cesty překážky.³³

„Jen jednoho jest zapotřebí – pozvolné stejnoměrné práce. Netřeba rozčilovati se nad nepřesností ostatních lidí, stačí býti sám přesným a takovou získati si pověst. Na povídání lidí netřeba ničeho dáti – každý člověk má své názory a fotografuje své pohledy na život dle dokonalosti své zrakové čočky. Toť vše...

Přátelé obyčejně zůstávají přáteli, dokud člověk nevystoupí trochu výše nad ně. Pak začnou závidět a pomlouvat. Taková je povaha lidská. Jako osel, který kleje na závodního koně, ač sám jím nikdy nemůže býti. Myslím, že každý měl by přesně oceniti své schopnosti a dle toho zaříditi svoji budoucí životní dráhu. Tím by prospěl sobě i bližnímu. Jsou lidé, kteří mají talent, ale snaží se proniknouti v říše tvořivých géníů. Jsou lidé, kteří jsou geniální, ale nemají příležitosti dostihnouti místa, které jim přináležejí; snad proto jen, že nejsou dostatečně produktivní.

Ale jest produktivnost zárukou génia? Myslím, že několik drobných stránek, jež mohou naplniti věděním miliony srdcí, jest trvalejších ceny než tisíce tlustých svazků. Za dnešních dob se píše právě z takové potřeby, jako se vaří omáčky a pudinky. Myslím, že budu posledním filosofem, jenž psáti bude česky; ne překlady, ale věci původní – lze-li vůbec cos původního ještě psáti.

Myšlenka, která musí proniknouti mysli všech lidí, jest, že svět jest věcí tak úžasně nepatrnou ve vesmíru, že věru nestojí za to, abychom se zde věčně prali a hádali o místo, abychom si znepríjemňovali pokud možno pobyt svůj zde. Práce sama o sobě není povinností příliš sladkou a v dobách oddechu není moudrým vyhledávat rozkoše v kárání chyb bližních a ve věčných hádkách o věci, jichž pochopení jest většině mozků úplně skryto.³⁴

Nyklovým ideálem bylo mířit neustále kupředu za věděním a dobrodružstvím, jímž toužil využít krátký čas daný mu na světě. Snažil se najít smysl lidské existence. Určitý zdroj, o němž se domníval, že jej lidé ztratili z dosahu.

33 Viz např. dopis S. Moncrieffovi ze dne 10. února 1914, ANpM, Nykl, 15.4, KJK I, f. 20–21; dopis neznámému adresátovi ze dne 22. dubna 1914, Ibidem, f. 58. Dopis Fredericka Dellschafta A. R. Nyklovi ze dne 23. července 1911, ANpM, Nykl, KPO, Dellschaft; ANpM, Nykl, 69. Ruk 1, Kniha výstřižků I, f. 1a, 5b, 29a.

34 ANpM, Nykl, Deníky, 1915, nedatováno.

Někdy v letech 1915 až 1916 již cítil, že nabyl dostatek znalostí, aby se mohl pokusit usmířit národy a sjednotit je ve společném ideálu. Obrazně, jak často zmiňoval, dobýt svět jazykovými prostředky a jejich prostřednictvím zabránit válkám a uvést lidstvo na správnou cestu. V pozdějších letech tuto svou touhu dobýt světa jazyky často zmiňoval. Vizi těchto let se pokusil vyjádřit uceleně v proslovu ke své autobiografii *Padesát let cest jazykozpytce a filosofa*:

„Věčná otázka: ‚Proč žije člověk?‘ Od prvního zákmitu rozumu můj přirozený, neučený sklon byl ke konání DOBRA. Jako strom, který dává dobré ovoce, aniž by žádal zištné náhrady. Nemohl jsem nikdy viděti dobro v činnosti, která vedla ke hromadnému ničení zdravých lidských těl a toho, co pilné ruce svědomitých lidských pracovníků shromáždily ve prospěch hlavně pokolení budoucích. Šel jsem za svým vůdčím světlem různými díly povrchu zeměkoule, abych prohloubil svoje znalosti, v naději, že jednou budu moci býti užitečným co možná největšímu počtu dobrých lidí. Vše jsem obětoval: štěstí osobní, zdraví, čistě materiální požitky, abych našel jádro světové moudrosti.“³⁵

V kontextu těchto myšlenek je nutné chápat děje Nyklova života, které ho hnaly v raných letech, jimž se v autobiografii věnuje, neustále kupředu za dalšími cestami. Alois Richard Nykl se narodil 13. prosince 1885 v hájovně na samotě Kachní Louže jako nejstarší dítě hajného Františka Nykla a jeho manželky Anny.³⁶ Celé své dětství strávil v lichtenštejnských černokosteleckých lesích na různých hájovnách, kam byl jeho otec postupně překládán. V letech 1899–1900 ho poslali na studia k příbuzným, nejprve do Vejprtu, a nakonec do Karlových Varů, aby se mezi německým obyvatelstvem naučil němčinu. V letech 1900 až 1903 studoval na Česko-slovenské obchodní akademii v Resslově ulici a již tehdy vynikal jazykovým talentem.³⁷

Ten se mu stal vstupenkou do zahraničí a přinesl první pracovní nabídku ve Švýcarsku. Zde při práci u firmy Maggi mohl v mezinárodním prostředí nadále své znalosti rozvíjet i užívat bezstarostného mládí.³⁸ Ve Švýcarsku však zatoužil vydat se dále, do vysněných Spojených států amerických. Lze to jasně vidět v jeho korespondenci s nejlepším přítelem a spolužákem z obchodní

35 ANpM, Nykl, 71, Ruk 6.1, Nykl, A. R. *Padesát let cest jazykozpytce a filosofa*, f. 1.

36 K dějinám svých předků z matčiny i otcovy strany napsal Nykl několik stran poznámek (ANpM, Nykl. Neuspořádáno) a další jsou rozesety v deníkových záznamech z dvacátých a třicátých let. František Nykl se narodil 23. února 1854 v Černém Kostelci (Kostelec nad Černými lesy) a zemřel 20. ledna 1932 na Hradešíně. Anna Nyklová, rozená Bejšovcová, se narodila 21. ledna 1856 v Božkově a zemřela 30. srpna 1941 na Hradešíně. Clerk of the Circuit Court of Cook County, Archives Department, Probate court, 58 P 11465 (Folder A. R. Nykl), úmrtní listy Anny a Františka Nyklových a jejich oddací list bez inventárního čísla.

37 Viz první kapitola předkládané edice *Padesáti let cest*. Čerpám zde především z české a anglické verze autobiografie A. R. Nykla.

38 Nykl u Maggiho pracoval od 1. září 1903 do 30. června 1904; ANpM, Nykl, 51, Doporučení ze zaměstnání ze dne 30. 7. 1904. Neuspořádáno. Na toto mládí až do padesátých let vždy vzpomínal v korespondenci se svým tehdejším přítelem Ricardo Pestalozzou.